

NOVELLAPÁLYÁZAT

Balla D. Károly

AZ AGNOSZTOSZ-REJTÉLY

„Minél több könyvet olvasol el, annál kevésbé bízatsz abban, hogy valami újat még megtudhatsz a világról.”

(Bodolay)

Ez a történet nem történt meg. Mint ahogy a történetek általában nem szoktak megtörténni; ha azonban mégis, ezt *akkor* nem tudjuk róluk: elszállnak fejünk fölött, mint a tavaszi felhők vagy az őszi darvak, s csak amikor rég eltűntek szemünk elől, kezdünk buzgólkodni azon, hogy egy kézfejünkre hullott esőcseppből vagy vállunkra ereszkedő madártollból visszaállítsuk mindazt, ami utólag történetnek tetszik.

Ezzel írók és olvasók egyaránt tisztában vannak, s az évezredekkel ezelőtt kötött megegyezés alapján mindketten úgy tesznek, mintha a történeteknek történetként történő megtörténeése evidencia lenne. Pedig dehogyan... Utólag kreált sztori az is, amit az alábbiakban előadok.

Tréfa vagy kihívás?

Azzal kezdődött, hogy napi postámban az alábbi szövegű levelezőlapot találtam:

*Tsúszó Sándornak
a Viharágú szerkesztősége*

Tisztelt Mester!

Rövidesen nagyobb küldeményt postázok az Ön részére, amely többévi munkám eredményét fogja tartalmazni. Kérem, ne dobja olvasatlanul a papírkosárba, és ne is süllyessze valamelyik fiókjá mélyére, hanem, ha kérhetem, olvassa el figyelmesen, szükség esetén akár többször is.

Nagyrabecsüléssel:

egy Ismeretlen Szerző

P. S. Papírgondjaim vannak, kérem, legyen türelemmel.

Névtelen leveleket még átfutni sem igen szoktam, ám ez a lap furcsaságával nagyon megkapott. Hogy mi volt benne a szokatlan? Legalábbis a következők:

1. Feladó nem szerepelt a lapon, ám a postai bélyegző arról tanúskodott, hogy Munkácson adták fel 1996. december 2-án.

2. A szöveg Tsúszó Sándort, a jeles felvidéki származású, teljes elzártságban, a hírek szerint Svédországban élő 89 esztendőős íróat szólítja meg, a címzésben azonban az én nevem szerepelt, a város, az utca és a házszám pontos megjelölésével.

3. A mi folyóiratunk címe nem *Viharágyú*; ilyen nevű lap valójában nem is létezik, csupán – jutott eszembe kis memóriajáték után – Babits Mihály *Halálfiái* című regényében szerepel.

4. Na és aztán a „mondandó”, ahogy valaki előre bejelenti várható küldeményét, meg hogy ne dobjam papírkosárba. Fel is lehetne háborodni, ha nem lenne ott az a furcsa utóirat. Türelmet kér, mintha bizony én sürgettem volna. Miért nem akkor írt, amikor már elhárultak „papírgondjai”? Netán azt várja, én oldjam meg a problémáját?

Bárhogy is: a lapot ott tartottam pár napig íróasztalomon, és „türelemmel voltam”, miközben azt igyekeztem kitalálni, melyik író barátom új velem ilyen kifundált intellektuális tréfát: Tsúszó nevének és a *Viharágyúnak* az ismerete szélesebb körű irodalmi tájékozottságra engedett következtetni, ugyanakkor a „nagyobb küldeménnyel” való fenyegetőzés sántított: ugyan melyikünknek van ideje-energiája arra, hogy egy tréfa kedvéért vastos kéziratot hamisítson?

Talán két hét telhetett el, amikor is gépirásos levelezőlap érkezett, mégpedig – a postabélyegző tanúsága szerint legalábbis – Újvidékről. Feladó nincs, a cím ismét pontos, a szöveg pedig a következő:

a Viharágyú szerkesztősége
T. S. mesternek saját kezébe

Tisztelt Uram,
elnézését kérem, amiért ígéretemnek mind a mai napig nem tudtam eleget tenni. Igazán röstellem. Mentősegemre szolgáljon, hogy késedelmem az Ön érdekét is szolgálja, szeretném ugyanis megkímélni attól a fáradalomtól, amely kezem írásának kibetűzésével járna, s igyekszem a teljes anyagot legépeletetni, ez azonban érthetően időt vesz igénybe. Mentetőgőzöm mellé hadd fejezzem ki abbéli reményemet, hogy megértést tanúsít nehezen menthető mulasztásom iránt.

Nagyrabecsüléssel:

az Ön Ismeretlen Szerzője

P. S. „Az idő nekünk dolgozik. Csak kicsit magas az órábére.”

Soroljam itt is a furcsaságokat? Ezt az érthetetlen mentetőgőzést? Vagy azt, hogy jól olvasható, akkurátus kézírásának „kibetűzése” semmilyen gondot nem okozhatna? No és aztán újra egy mindent felborító utóirat! Idézőjelbe van téve, de szerzője, forrása hiányzik. (Viszont ismerős valahonnan!) Azonkívül pedig szellemességével gyökeresen különbözik a főszöveg hivataloskodó-fontoskodó formuláitól (miféle ember lehet, aki le tudja írni azt, hogy *fáradalom meg abbéli remény?*), s épp ezzel von magára a megérdemelnél nagyobb figyelmet.

Bárki is az, aki meg akar tréfálni, gondoltam ekkor, hajlamos a stílusjátékokra.

Karácsony táján aztán érkezett egy levél Marosvásárhelyről:

dr. Tsúszónak
Viharágyú

Maistro!

Akadályok elhárulván hamarost prezentálhatom a megígért autográfiát, amely barátaim kezétől Pressburgból lesz postázandó, bizvást már az Új Esztendő első dekádján. Szabadjon remél-

nem, hogy írásaim elnyerik a Maestro tetszését, és olyikukat már lapjuk valamely következő számában viszontlátni lehet szerencsém.

Köszöni:

A Szerző, az Ismeretlen

P. S. Oda engem az oroszlánnak is!

Ezúttal feladó is szerepelt a borítékon: Első Erdélyi Belvedere Egyesület Országos Főtanácsa, C. M. J. T. S. L. R. S.

Hogy ez a sok betű micsoda, nem tudhattam, mint ahogy akkor még azt sem: a nevezett Egyesület soha nem létezett, így Országos Főtanácsa sincs.

E levélke után a korábbiaknál is szentebbül hittem: egy szellemes íróársam most már egyre túlbujánzóbb tréfájáról lehet szó, és – Marosvásárhely okán – gyanakodni is kezdtem a szerepjátékokra mindig vállalkozó Kovács András Ferencre. Gondoltam is, hogy élek a viszontfricska lehetőségével, és feladok címére vagy háromkilónyit kamaszkori zsengéimből valamely közismert szerző neve alatt, netán verssorokba tördelem Bodolay Klára ételreceptjeit, s azzal lepem meg – de be kellett látnom, hogy ötletem nem eléggé szellemes.

Jócskán benne jártunk a januárban, amikor tekintélyes pakkot hozott a postás. A címzés pontos. A feladó: az *Irodalmi Szemle* szerkesztősége, Pozsony. A többszörös rétegű csomagolás mélyén: vagy százoldalnyi kézirat. De miféle! Semmi gusztusa az embernek kezébe venni. Ugyanis:

- igaz, hogy a szövegek le voltak gépelve, de a feltehetőleg amúgy sem túl tiszta gépeletről fénymásolat készült, és én ezt a duplumot kaptam meg;
- a másolatok különböző méretű, színű és minőségű papírlapokra készültek, ráadásul olyanokra, amelyeknek túloldalát egyszer már felhasználták;
- az oldalakon se szerző, se a mű címe vagy legalább „három csillag”, se oldalszám, így aztán azt sem lehetett tudni, hol végződik az egyik írás, és hol kezdődik a másik, illetve, ha az ember egyszer elkeverte az oldalakat, soha többé nem volt módja az eredeti sorrend visszaállítására;
- mindehhez ráadásul: a lapok alján vagy margóján, oldalvást, pár soros ceruzajegyzetek, a szövegekben pedig javítások: hol golyóstollal, hol ceruzával; maguk a javítások pedig gyakorta áthúzva, felülbírálvá tarkították az oldalakat.

Hogy valaki ennyi időt-munkát szánjon egy tréfára: hihetetlennek tűnt. Kétkedni kezdtem korábbi feltevésemben. Majd az olvasás eldönti, végül is miről van szó, gondoltam, és sürgős teendőim lévén egyelőre félretettem a különös kéziratot.

Eltelt pár nap, amikor is újabb levlap érkezett, ezúttal ismét Munkácsról és feladó nélkül:

Tsúszó S.

Viharsarok, helyben

Tisztelt Uram,

elnézését kérem a történetekért! Sajnos nem állt módomban az elkészült anyagot ellenőrizni, és csak utólag értesültem pozsonyi barátaim „takarékoságáról”. Kérem, az esetet ne minősítse az Ön személye iránti tiszteletlenségnek, és kérem, hogy a sajnálatos körülmények ellenére igazságosan ítélje meg írásaim nivóját. Bízva jóindulatában, kérem Önt, hogy műveimet mielőbb bocsássa az olvasóközönség elébe.

Nagyrabecsüléssel:

Ismeretlen Szerző

P. S. „Amikor így egyesben vagyunk egymással” – Herbert Quain

Ez vagy teljesen hülye, vagy valaki most már eltúlozza a tréfát, állapítottam meg dühösen. Még hogy *Viharsarok* meg „helyben” meg „nem állt módomban”? (Vajon akkor ki javította végig a szöveget tollal, ceruzával?) No és az utóirat idézete? Mi ez a sületlenség? Életemben nem hallottam erről a Herbert Quainról!

Indultam, hogy az egész paksamétát, ahogy van, bevágjam a szemétkébe. De mégsem vitt rá a lélek.

Egy órát rászánok, gondoltam. Beleolvasok, és csak aztán dobom ki, nyugodt lelkiismerettel.

A dolgok logikája szerint e percben az alábbi folytatások tűntek volna elfogadhatóknak:

1. kellemesen csalódtam, és nem tudtam letenni a csodálatos kéziratot;
2. az írások még annál is rosszabbak, olvashatatlanabbak voltak, mint ahogy számítottam, így hát haladéktalanul elégettem valamennyit;
3. a szerző dilettantizmusának a foka elérte azt a mértéket, amikor már szórakoztatóvá válik: az ember nagyokat röhög a sete-suta mondatokon, és csapkodja a térdét, ha egy kapitális képzavarra akad.

E lehetőségekkel szemben azonban egészen mást tapasztaltam.

Ismeretlen Szerzőm műve nem volt egyértelműen se rossz, se jó. Versekre emlékeztető próbálkozásai tűntek halványabbaknak (ám olvastam már nem egy lapban ezeknél gyöngébbeket is!), novellisztikus leírásainak némelyikét azonban akár közölhetőnek is tarthattam volna, ha nem zavarnak roppant módon a már említett körülmények (a szerző kilétének bizonytalansága, a hiányzó címek stb.). Nemigen tudtam hát, ezek után mit kezdjek a kézirattal, mégis örültem, hogy a nagyján átrágtam magam, mert egyben legalább megbizonyosodhattam: nem stílusjátékról van szó, hanem valódi, hús-vér szerzőről (rutinos szerkesztő megérzi a *lélező* személyiséget az írások mögött), aki, isten tudja, mi okból, eltitkolja nevét, és a különböző városokból küldött lapok révén még azt is elérte, hogy lakhelyéről se szerezzek tudomást.

Maradhatott volna a probléma: a Tsúszó megszólítás és a *Viharágýú*, ám ezekre igen egyszerű magyarázatot találtam.

Ha ugyanis feltételezem, hogy olvasott, az irodalom dolgai iránt érdeklődő szerzővel hozott össze balszerencsém, miért ne tudnám elképzelni, hogy ismeri a tsúszói életmű lényegi vonásait, s jól tudja, ebbe a lehető legtermészetesebben beletartozik mindenféle szerepcsere és -játék, akár az is, hogy a feladó címzettjét, akiről pedig pontosan tudjuk, valójában kicsoda, a Mester nevének szólítjuk meg. Valószínű, hogy a szerző egyes írásaim alapján ismeri azokat a kutatásaimat is, amelyek révén Tsúszó ungvári tartózkodásának nyomaira bukkantam, így némi asszociációs készséggel engem akár a *tsúszói mivolt* helybéli képviselőjének tekinthetett. Hasonló a helyzet a talányos folyóiratcímmel. Alig egy évvel ezelőtt a *Kortárs* pályázatot hirdetett apokrif novellák megírására; én is beneveztem, és díjat ugyan nem nyertem, ám *Déjà vu* című „Babits”-novellámat leköszölték. Így, ha én egyszer már megpróbáltam Babits bőrébe bújni, akkor folyóiratom címe miért ne lenne felcserélhető a *Halálfaiban* szereplő lapéval?

Azaz, ha szigorúan veszem, Szerzőm nem tett mást, mint igen kulturált és elegáns módon keresett „asszociációs irodalmi kulcsot” énhozzám.

Ez a megállapításom a magam számára is meglepő volt, és, anélkül, hogy észrevettem volna, azon kaptam magam, hogy a dolog elkezd érdekelni!

Elővettem lapjait!

Hát persze! Akadnak finomabb utalások is! Itt vannak mindjárt a furcsának talált utóiratok! Kis töprengés után rájöttem: valamennyihez személyes kötődés fűz. Vagy Cecil M. Joepardy-tanulmányomban használtam őket, vagy én bukkantam rájuk Tsúszó-kutatásaim során. Megfejtettem a Vásárhelyről érkezett lap talányos betűsorát is, amely éppen a szerepjátékaikról elhíresült alakok monogramjaiból állt össze, továbbá pedig... Igen, ez talán a legfurcsább, ez a Herbert Quain-idézet. Ennek eredetét hiába kerestem emlékezetemben, megpróbáltam hát „módszeresen” utánanézni. Ám ennek a különös német-francia nevű férfiúnak nem akadtam nyomára semmilyen lexikonban. Holott H. Q. ott lakott polcomon, épp csak rossz helyen kerestem. Nem bűvött enciklopédiákba, hanem „saját” könyve volt, mégpedig *Utóvéd* című nem mindennapi, ámde elég rossz regénye. Ebben csak az a furcsa, Szerzőm honnan sejtette, hogy rendelkezem ennek az egyébként ismeretlen szerzőnek egy kötetével, illetve hogy első hevenyészett olvasásakor alighanem megakadhatott a szemem ezen a meghökkentő mondatkezdeten: „Amikor így egyesben vagyunk egymással...”, hiszen ceruzával megjelöltem. (Erre a mozzanatra nem emlékeztem, mint ahogy magára a könyvre sem; egy ideje azonban ilyesmin nem akadok fenn, tudom, hogy betegségem következménye.) Persze mindez lehet véletlen egyezés is, de hát az ember az én koromban már nemigen hisz ilyen fatális egybeesésekben.

Bárhogy is, közel férközött hozzám ez az Ismeretlen, akit egy ideje magamban már így emlegettem: Agnosztosz, mivel ő is így nevezte magát egy versében. („*Midőn az Ég és Föld ma rajtam osztoz, / vagyok, ki voltam: álmodó Agnosztosz.*”)

Igen ám, de mit tegyek a kézirattal? Ha elég rossz lenne, kidobnám, ha elég jó, akkor most felfedeztem volna egy új tehetséget, s esetleg tehetnék lépéseket a teljes mű kiadása érdekében. Így azonban?

Legfeljebb pár részletet a lapunkban... Akadna néhány életképes versféleség meg kispróza... Épp csak az egész annyira összefolyik... Meg a címek is hiányoznak, így aztán nem lehetek egészen biztos abban, melyik írásnak hol a vége... Alighanem az oldalakat is megkevertem, számozva pedig nincsenek...

Átpörgettem újra az anyagot, de csak bosszúságomra tettem. Úgy éreztem magam, mint az a farkaséhes ember, aki enyhén romlott ételre talál: sem otthagyni, sem megenni nem tudja.

Ráadásul a papírok még jobban összekeveredtek, néhányuk pedig lapozás közben visszajára fordult, és mivel a túloldalakon is fénymásolt szövegek voltak, rémülten gondoltam arra, vajon hogyan fogom kideríteni, melyik lehetett az eredeti kézirat, s melyik a használt papír verzója (Szerzőmhöz hasonlóan magam is rosszallással gondoltam a pozsonyi kollégák „takarékoságára”).

Egy azonosítási kísérlet kedvéért beleolvastam az egyik vélhetően hátára fordult lap szövegébe. No, nincs nagy baj, állapítottam meg, ez azért elég erősen elüt a nagyjából már megismert írások jellegétől. Először is abban, hogy... Hogy sokkal jobb!

A sűrűn gépelt oldalon, amelyet kezemben tartottam, a következő textus szerepelt:

egyre kevésbé élnek valóságos életet, hanem mindinkább valamely elzre kidolgozott koncepciónak látszanak engedelmesskedni, mintha egy m/ alkotás rejtett belső logikáját követnék. Napról napra elvesztenek valamit életszer/ ségükbzli, és ezzel azonos mértékben válnak m/ vészileg mind hitelesebbé.

Mindebből az is következhetne, hogy hűseim történetének megírása nem számíthat nehezebb írói feladatnak, hiszen elegendő életük folyását pontosan rögzíteni, s az így szaporodó szövegek szinte automatikusan regénnyé válnak. Ha azonban így lenne, aligha halogatnám évek óta a megírást, s nem reménykednék még mindig abban: a történet visszatér a köznapi banalitások kerékvágásába, eljelentéktelenedik, s ezzel felment engem a megörökítés felelőssége alól. Ám a helyzet e feltételezésnek épp ellenkezőjéhez közelít, s én ezért halogatok, reménykedem, és ezért keresek kibúvókat. Ahelyett, hogy örülnék a szinte készen kapott témának, riadtan és szorongva tekintek rá.

Talán ahhoz hasonlóan, amint naiv menyasszony néz a nászéjszaka elébe: egyrészt úgy érzi, az mégiscsak valami illetlen dolog lehet, másrészt attól tart, hogy olyat kell majd tennie, amire nemcsak hogy ő nem képes, hanem amit tenni alighanem eleve lehetetlen.

Nos, magam sem vagyok meggyőződve róla, illő dolog-e az írás, az *ilyen* megírás. De ha elvetem is ezen aggályomat, akkor is riaszt a kétely: vajon képes leszek-e szöveggé tenni hűseim életét. Mindaz ugyanis, ami velük történt és történik, nem eléggé verbális és egyáltalán nem szövegszerű.

Hogy akkor milyen?

Nehezen tudnám leírni. Talán épp azért, mert nemcsak a történet önmaga, hanem feltételezett definiálhatósága is ellenáll a szavaknak. Ugyanakkor azt sem állíthatom, hogy képben-filmen vagy hangban-zenében el tudnám képzelni hiteles megjelenítését. Ha mégis választanom kellene a létező műfajok közül, talán az építészet és a tánc mellett dönténék, vagy inkább e kettő között keresném azt az adekvát formát, amelyben megragadható lenne mindaz, ami hűseim életéből művésziileg ábrázolható. Igen, azt hiszem, ha regényemet a barokk építészet és a modern balett közepárányosához tudnám közelíteni, akkor

Nem is rossz, csettintettem, és sorra forgattam át az Ismeretlen Szerző, azaz Agnosztosz kéziratának lapjait. A fenébe is, miért nem *ezt* a munkáját küldte el?!

Megpróbáltam sebtiben valami sorrendet kialakítani, most már egyáltalán nem tördölve azzal, hogyan keverednek el még jobban az eredeti kézirat lapjai.

Nem látszott a „rekonstruálás” könnyű feladatnak, mert – kell-e mondanom – az oldalszámok a túoldalakon is hiányoztak, mint ahogy a címek is.

A kéziratlapokkal végzett negyedórás puzzle-játék után megállapítani véltem, hogy legalább három különálló írással (és tucatnyi, egyikbe sem illő töredékkel) akadt dolgom, de alighanem mindegyik hiányos formában került elélem, ami nem is csoda, tekintve, hogy „félleg elhasznált papírról” volt szó. Így külön sikernek éreztem minden alkalmat, amikor az oldalak alján megszakadó mondatnak megtaláltam egy másik lap tetején a folytatását, és elragadtatással fel-felkiáltottam, amikor szellemes, vérbő megfogalmazásokra bukkantam.

Az új szövegek felfedezése és a tapasztalt minőségi ugrás feletti örömömnek azonban hamarosan végét vetette a kétely. Aggodalmaskodva azon kezdtem ugyanis tépelődni, vajon *ezt* is ugyanaz a szerző írta-e, mint a gyengécske verseket-prózákat, és nem túl valószínű-e, hogy a fénymásolatot készítő pozsonyi kollégák a szerkesztőségükben régóta elheverő különböző kéziratduplumok tisztán maradt oldalait – tudjuk: takarékoságból – folyamatosan felhasználják újabb másolatok előállítására, s így előfordulhat, hogy több szerző más-más anyagával állok szemben; ezek között pedig lehetnek már publikált írások részletei is.

A lehetőség, hogy „felfedezésemnek” talán semmi köze a most már valóban „saját” szerzőmnek érzett Agnosztoszhoz, kedvemet szegte, és erősen megingatott. Azon

kezdtem törni a fejemet, hogyan szerezhetnék bizonyosságot – akár igazolót, akár cáfolót – felmerült kételeyeimre. Gyors egymásutánban a következőket határoztam el:

1. Írok az *Irodalmi Szemlé*nek, hátha szolgálhatnak valami információval, talán még magáról Agnosztoszról is megtudhatok valamit.

2. Rászánok pár napot, és most már tüzetesen végigolvasom a teljes anyagot („szí-
nét” és „fonákját” egyaránt). Stílári és tartalmi jegyek alapján talán sikerül valószí-
nűsítésem vagy az „egyetlen szerző”, vagy a „több szerző” hipotézisét.

3. Megvizsgálom a gépiratok formai jegyeit: tipikus betűcserék, központosási saját-
ságok, beütések nagysága, margószélességek stb. Ezek a megfigyelések is támpontul
szolgálhatnak.

4. A tartalmi összetartozás vizsgálata mellett teszek egy kísérletet arra, hogy a hasz-
nált papírlapokat méretük, fehérségük, vastagságuk szerint soroljam csoportokba,
hisz könnyen lehet, hogy így „automatikusan” helyreáll valami eredeti sorrend.

Ez többnapos teendőnek tűnt, de a munka felvázolásával egy időre elegendem is lett
ebből az egész ügyből, és kicsit fásultan kezdtem összeszedni a földön-díványon, asz-
tallapon szétrakott árkusokat. Nem gondoltam volna, hogy ez az este még két váratlan
fordulatot is tartogat számomra, s hogy a fenti cselekvési tervem mihasznának, fölös-
legesnek bizonyul.

Az első meglepetés akkor ért, amikor, elhatározásom ellenére, rendcsinálás közben
beleolvastam egy a többinél kisebb méretű lap szövegébe. A következők álltak rajta:

Az elvonatkoztatás legnépszerűbb és ezért kissé el is csépeelt módja: valamely „idegen”
kéziratra történő hivatkozás. Vagyis az az eset, amikor a szerző nem sajátjaként ad közre
egy művet, hanem azt játssza, mintha véletlenül találta, valakitől kapta, felfedezte, kiku-
tatta, kalandos úton megszerezte volna. A „talált kézirat” a szerző számára az elvonatkoz-
tatáson túl számos egyéb lehetőséget nyújt, stílusjátékokra inspirálja, s megengedi pél-
dául, hogy kommentárokat, megjegyzéseket fűzzön saját művéhez, amely fogással mint-
egy megsokszorozza saját szerzői személyiségét. Ugyanezt a célt szolgálják a nemritkán
igen terjedelmes el- és utószavak, amelyekben a szerző igyekszik minél meggyőzőbb
történetet kerekíteni a kézirat megtalálását, elzárulását, kézhezvételét vagy megfejtését
illetően. Az ilyen keretjátékokban szinte kötelező arról a tépelődésről is részletesen számot
adni, amelyet a „közöljem – ne közöljem” dilemmája okozott a szerzőnek, illetve, szintén
már-már törvényszerűen: annak ecsetelése is szükséges, hogy a szerző miért nyúlt bele
az eredeti szövegbe, avagy ellenkezéleg: miért hagyta érintetlenül. Nagyon gyakran fel-
merül az elsőleges mű töredékes voltának a problémája (megrágtá az egér, egyes lapjai
elégtek, eláztak, elvesztek), illetve az így adódó kibúvók: miért tudta vagy éppen miért
nem tudta rekonstruálni szerzőnk a talált, elzárult, felkutatott, kézhez kapott, megfejtett,
lefordított, átmásolt stb. kéziratot.

A szerzői szerep ilyen multiplikációja nem új keletű az irodalomtörténetben, hisz volta-
képp Mózes kőtábláitól Grendel Lajos „Thészeusz és a fekete özvegy”-éig százszámra
találunk példát a „nem én vagyok a szerző, én csak közreadom” írói attitűdjére, ám talán
nem tévedek, ha azt állítom, hogy igazi kivirágzását az elmúlt évtizedekben tapasztal-
hattuk. Grendel példája mellett megemlíthetjük Esterházy Péter Csokonai Lilijét, a fel-
vidéki irodalom fiatalabb nemzedékének szinte szárnyakat adó Tűszó-hagyományt, Ko-
vács András Ferenc „műfordításait” és Lázáry-verseit, Baka István „Sztepan Pehotnij tes-
tamentumá”-t, Szávai Géza Herbert Quainy-regényét, Rappai Ágnes fiúverseit, illetve, sz/-
kebb pátriánkra térve, Penckófer János narancs mappából elzárult novelláit vagy Balla

D. Károly hiányregényét. E közel sem teljes felsorolás is mutatja: alighanem divatról van szó. Ez még nem is volna baj, hisz minden divat mulandó, ám jegyében mégis szülehetnek maradandó művek. Az egyetlen igazi problémát én abban látom, hogy ha véletlenül egy író mostanság valóban találna, felfedezne, kézhez kapna egy izgalmas kéziratot, s ezt saját kommentárjaival akarná közreadni, a „nem én vagyok a szerző” beállítást ebben a helyzetben egyetlen író társa vagy vájt fül/ olvasója el nem hinné neki. Akit tehát most érne ilyen szerencse (vagy ilyen csapás), jobban teszi, ha az idegen művet elteszi készbbre, arra az időre, amikor majd minden szerző visszatér saját nevéhez, és megelégszik egyetlen írói szerepével.

Kell-e mondanom, hogy a fenti sorok olvastán mértéktelenül ideges lettem?

A másik meglepetés, amelyet Agnosztosz még erre az estére tartogatott számomra, sokkal „szerényebb” volt ugyan, de mégis elindított bennem egy felismerési folyamatot.

Miután a kéziratlapokat átabotában összeszedtem, és meglehetősen gyűlölettel bevágtam asztalfiókomba, eléggé feldúlt hangulatban hálószobánkba csörtettem. Feleségem már aludt, kezéből kiesett az olvasott folyóirat. Halkan levetkőztem, a paplan alá csuszszantam, de mivel éreztem, hogy elaludni még aligha tudnék, belenéztem a feleségem elejtette lapba. Előre-hátra forgattam az oldalakat, míg megakadt a szemem előbb Tózsér Árpád nevén, majd írásának alcímén: *Utószó az Irodalmi Szemléhez*. Sebesen futottam végig a sorokon, majd, miután a cikk lényege és az alatta található keltezés (Pozsony, 1996. október 8.) engem érintő értelme is eljutott a tudatomig, dühösen lecsaptam a *Magyar Naplót*.

Amikor a kéziratcsomag január végén megérkezett Pozsonyból, az *Irodalmi Szemle* már hónapok óta nem létezett! Valaki mégis a bolondját járatta velem!

Előbb hamis megszólítású levelezőlapokkal zaklat, aztán rissz-rossz verseivel traktál, miközben jó írásai a túloldalon rejtőznek. Előre tudja, hogy ezt felfedezem, mert azonnal kioktat a „talált kézirat” elcsépelet ötletét illetően. Közben a pozsonyi kollégák takarékoságán dohog, holott az *Irodalmi Szemle* rég megszűnt.

Pofátlan egy pasi, szögeztem le, és csak lustaságom gátolt meg abban, hogy fel ne keljek, ki ne vegyem kéziratát asztalfiókomból és el ne égessem, dühömet enyhítendő.

Sokáig forgolódtam az ágyban, összevissza csapongtak a gondolataim. Mígnem – átvirrasztott éjszakákon gyakorta megesik – rátaláltam egy olyan logikai száltra, amelyre ha felfűztem a részleteket, olyan tiszta képet kaptam az *egészről*, hogy magam is meglepődtem. Ettől meg is nyugodtam, és sikerült elaludnom.

Reggel a logikai száltra már nem tudtam újra rátalálni, viszont eszmefuttatásom végeredménye még megragadhatóan élt emlékezetemben.

Ennek lényege az volt, hogy be kellett látnom: nem valami irodalmi kalandorral vagy rosszindulatú tréfamesterrel hozott össze a sors, hanem egy tudatos alkotóval, aki meglehetősen furcsa, ám igen szellemes és eredeti megoldást választott arra vonatkozólag, műve milyen módon nyerje el végső alakját. Pechemre engem nézett ki arra a feladatra, hogy „legendát” szőjek köré (ha az eddig teleírt oldalakra tekintek: e célját nagyjából már el is érte), s hogy szövegei számára végleges megjelenési formát alkossak. Éjszakai tűnődésem során ugyanis, miközben felidéztem magamban futólag olvasott írásait, meggyőződésemmé vált: nem több töredék, hanem *egyetlen és teljes* mű van a birtokomban, épp csak: ez *egy ilyen mű*. Hajnalfelé már abban is teljesen biztos voltam, a szövegekbe *elvéve bele van kódolva* az az algoritmus, amely alapján a végső for-

ma kimunkálható, és nagyon valószínűnek tűnt, hogy az eligazító műveleti utasításokat alighanem a gyengécske verseknek és tárcáknak kell tartalmazniuk, épp csak még nem ismertem fel őket. Azaz: e tekintetben az „eredeti” kézirat nem egyéb valamiféle szabásmintánál, amely alapján a túloldalakon található voltaképpeni mű végleges formájában összeállítható.

Mindez éjszaka teljesen érthető és világos volt számomra, most azonban némi bizonytalansággal, talán inkább „vizsgálázzal” nyúltam be fiókomba a kéziratért: vajon képes lesz-e a mű nyitját megtalálni, s egyáltalán: van-e nyitja, s ha igen, jó helyen keresem-e.

Izgalommal vettem kézbe a tegnap még gyűlölt papírhalmozatot. Éreztem: egy nagy-szerű kreatív szellem társául választott ebben a munkában. Nem voltam biztos benne, meg tudok-e felelni a kihívásnak.

E pillanatban úgy tűnt, Agnosztosz fölényben van velem szemben.

Nézzük csak, miért.

1. Igen szellemes módon hívta fel magára a figyelmet és készítette elő akcióját, miközben nekem (a levelek érkezete idején) fogalmam sem volt róla, mi az, amiben részt veszek.

2. Pontosán előre látta várható reakcióimat, és jó előre bebiztosította magát minden olyan megnyilvánulásom ellen, amely elejét vehette volna most kialakuló közös munkánknak. Gondolok itt például arra, hogy milyen nagy műgonddal kellett megalkotnia „se nem rossz, se nem jó” írásait ahhoz, hogy az indokoltnál sokkal hosszabb időn át foglalkozzam velük, nem tudván döntenem sorsuk felől; vagy még korábban: milyen tudatosan választotta ki lapjainak feladási színhelyét (erre is csak múlt éjszaka jöttem rá): Újvidék, Pozsony, Marosvásárhely, ahol is jeles Tsúszó-kutatók és nagy „nem én írtam”-szerepjátékosok élnek (Szombathy, Hizsnyai, Kovács András Ferenc), hogy sokáig arra gyanakodhassak: valamelyik író társam úz velem tréfát stb.

3. Mert kockáztatni, s játékunkba beépítette ezt a valószínű, de nem szükségszerű elemet: előbb-utóbb lapjainak verzőjába is beleolvasok. Egyben – újra csak nagy műgonddal – a túloldalakon olyan szövegeket helyezett el, amelyek szembetűnően jobbakként az „eredeti” anyagoknál, és merőben elütnek tőlük.

4. Előre látta azt is, ha nem számozza meg a kéziratoldalakat, menet közben óhatatlanul összekeverednek, s ez mindaddig nem is zavar majd engem, amíg a túloldal szövegeinek irodalmi értékére fel nem figyelek, s nem érik meg bennem az elhatározás, hogy *ezek* sorrendjét helyreállítsam.

5. Számított arra is, hogy a feltárás e fázisában eluralkodik rajtam a „talált kézirat” feletti öröm, s ekkor megengedett magának egy kockázatos „svédcsavart”, midőn kioktatott arról, ez milyen elcsépelet. Szerintem pontosan tudta, e mozzanat egyfajta szakítópróbának számít, s egyszerre két dolog mérhető le vele: egyrészt eléggé jól kidolgozott-e az ötlete ahhoz, hogy engem megtartsion az apránként körém font hálóban, másrészt: én magam vagyok-e eléggé toleráns, s túlteszem-e magam ezen a nem épp elegáns húzáson, illetve: vagyok-e megfelelően hiú, hogy a fölénybe került szellemi partnerrel szemben is folytatni akarjam az elkezdett játékot.

Akartam folytatni. Képes voltam fél éjszakán át azon gondolkodni, vajon ebből a nagy alapossággal és – be kellett vallanom: – rendkívül szellemesen körém vont labirintusból hogyan szabadulhatnék emelt fővel. Abban tökéletesen bizonyos voltam, a kézirat elégetése nem lenne ilyen megoldás, hanem meghátrálásként, kudarcként élném meg. Ugyanakkor zavart a tény, hogy szinte nincs választási lehetőségem: nem

tehetem félre, nem küldhetem vissza, nem semmisíthetem meg az anyagot, *foglalkoznom kell vele*, s ha foglalkozom, akkor nem tehetek mást, mint megpróbálom *megfejtetni*, hiszen így, ebben a formájában, összekevert lapjaival ugyanúgy kudarcom bizonyítéka, mint ha tűzbe vetném.

Egyet tehetek, semmi más: újra kell alkotnom Agnosztosz művét.

A középrossz versek titka

Lázasan láttam munkához.

Először is, legalább nagyjából, megpróbáltam visszaforgatni az anyagot „eredeti” oldalára. Ez legkönnyebben a versek esetében sikerült, hiszen azt pontosan tudtam, hogy versszerű sorokban tördelt szövegek kizárólag a kézirat „színén” fordultak elő. Ötvennyolc ilyen lapot találtam, ezeket kiemeltem, és elhatároztam, előbb velük foglalkozom. (Úgy okoskodtam, ha Agnosztosz valóban mindenre gondolt, akkor feltételezhette: számozatlan és mindkét oldalukon használt lapjai egy idő után oly mértékben összekeverednek, hogy csupán a verseket lehet a többi anyagtól biztonsággal elkülöníteni; ha tehát elrejtett valami kódot, utasítást a mű egészének összeállítására vonatkozóan, akkor azt *ide* kellett rejtenie.)

Olvasni kezdtem hát, a korábbiaknál figyelmesebben, ezt az ötvennyolc se nem elég jó, se nem elég rossz költeményt, és ahogy haladtam előre, egyre rémültebben tapasztaltam: az ég világán semmit nem találok bennük, amit a keresett üzenet részeként értelmezhetnék.

Az írásoknak teljesen vegyes volt mind a tartalma, mind a formája; akadtak köztük hosszabbak és rövidebbek, komorak és tréfások, alanyiak és leírók; egyáltalán: nagy katyvasz az egész.

Az első kudarc után nem vesztettem el a fejemet, hanem kipróbáltam néhány dekódolási lehetőséget: összeolvastam a sorkezdetek betűit, kikerestem a számneveket, megszámoztam a sorokat, soron belül a betűket, kiírtam a nagybetűs szavakat, anagrammák és intarziák után kutattam, kombináltam, variáltam, permutáltam, mátrixokat készítettem, négyzethálóba róttam jeleket – és nem jutottam semmire.

Lehet, hogy tévedtem? Vagy nem vagyok elég leleményes? Rosszul keresem, amit keresek?

De voltaképp mi is az, ami után kutatok?

Nem mérhetetlen naivitás-e azt képzelni, hogy valamely dekódolási trükkel ilyen utasításokat kaphatok: „a mű tizenhatodik oldala a »Gépészmérnök vagyok« mondattal kezdődik”? Agnosztosz ennél nyilván sokkal rafináltabb rejtjelezést alkalmazott.

Bosszúsan hagytam abba a „munkát”, ám délután folytattam. És másnap is, és harmadnap is. Negyednapon már ott tartottam, hogy feladom. Ó, ez az átkozott Agnosztosz! Hiszen lehet, hogy nem is létezik, hogy *ezt az egészet* én találtam ki!

De hát valaki csak írta ezeket a középrossz verseket és a sokkal jobb prózát is! Ez a valaki pedig mégis létezik, ha nem Agnosztosznak hívják is. Hirtelen nevetségesnek tűnt számomra, hogy ezen a görögös néven emlegetem magamban, és mentségemre felidézem azokat a verssorokat, amelyekben ő nevezi így magát (ekkor már a versek jó részét fejből tudtam): „*Midőn az Ég és Föld rajtam osztoz, vagytok ki voltam: álmodó Agnosztosz.*” Egészen tűrhető jambusok, állapítottam meg, s le is kopogtam a két sort ujjbegyemmel, ahogy néha versírás közben is teszem. Igen, ez (a beékelődő egy-egy

spondeus ellenére) voltaképp két hatodfeles jambus, szakszóval *endecasillabo!* – No, ezt ki sem néztem volna belőle, hisz verseinek talán épp a rossz ritmus a legnagyobb gyengéje: a legtöbb sor döcög, recseg vagy elterpeszkedik, mint alaktalan amőba. De ez a két sor, igen, szinte tökéletes, és akadnak másutt is...

Ebben a pillanatban valósággal kirázott a hideg. Én ökör! Hát miféle szerkesztő, miféle költő, miféle filosz vagyok, hogy matematikai mátrixokat keresek ott, ahol skandálható sorok vannak!

A következő percek négy nap minden gyötrelméért kárpótolnak.

Olvastam sorra a rossznak is csak közepes vereszeteket, amelyeknek egyetlen értelmük az volt, hogy mindegyikben ott rejtőzködött legalább egy szabályos ötös vagy hatodfeles jambus. Ezeket piros ceruzával bekarikáztam, és már menet közben azt figyeltem, hogy e számomra sokáig láthatatlanul maradt kakukktojások a versekben más-más helyeken bukkannak fel: hol az első sorok között, hol középtájon, hol a vége felé, különösen a hosszabbakban. Nem szerettem volna most már elkapkodni a dolgot, és előbb az összes jambikus sort meg akartam találni, s csak aztán volt szándékomban azon tűnődni, mi lehet a következő lépés, de a már megfejtett oldalakat szinte automatikusan külön kupacokba tettem aszerint, hová kerültek rajtuk a piros karikák. Amikor az utolsóval is végeztem, csak végig kellett pörgetnem a csomagot, és azonnal szembetűnt, hogy akad vers, amelynek első sora a jambikus, olyan is, amelynek második, amelynek harmadik, negyedik... és így egészen ötvenhatig. Két lap lógott ki csupán a sorból: ezeken nem egy, hanem két-két jambussort találtam. Az egyik sorpárt már idéztem: ez vezetett nyomra, s ez tartalmazta Agnosztosz nevét. A másik így festett: „*Talán még várhat agg korok erénye, / ahol már készül élted volt regénye.*” Ez elég sületlen két sor, még ha jó is a ritmusa. De vajon miért találtam e két lapon páros endecasillabókat, a többin viszont magánosakat?

Ennek a kérdésnek a megoldását elhalasztottam, és megvizsgáltam a most már megfejtettnek tűnő 56 oldalt. Felettből kézenfekvő volt azt feltételezmem, hogy ezeknek a lapoknak ez a sorrendje, vagyis: azt, hogy a túloldal prózája milyen sorrendben olvasandó, az innenső oldalak verseiben elrejtett jambussorok pozíciója határozza meg.

Ezt a feltevést igazolandó azonnal próbát is tettem.

Nos, a túloldalak egyes helyeken valóban egymás folytatásának tűntek, de sok esetben érezhető szakadást láttam, sőt nem stimmel az eleje sem: mintha az első oldal elé kívánczolt volna még valami szöveg.

Ekkor megnéztem, mi van a páros sorok okán félretett két lap verzóján. Nem lehetett kétségem: ezek pontosan a feltételezett első oldal elé illettek, s velük mintha most már az első hat oldal folyamatos szöveget alkotott volna, ám ezután nyilvánvaló folytonossági hiány következett.

Újra visszafordítottam a lapokat, hogy valami megoldást keressek.

Pár percig kutattam valami újabb rejtett összefüggés után, de hirtelen elfogott az álomság. Órámrá néztem: éjfél felé járt.

Napok óta először történt meg, hogy elégedetten térhettem nyugovóra: az endecasillabók felfedezésével Agnosztosz művének újraalkotása felé kétségkívül megtettem a legfontosabb lépést, a többi valószínűleg már csak rutinmunka lesz. Holtfáradtan, de egy szép győzelem elégtételével bújtam ágyba: lám, csak nem tudott ez a titokzatos alak túljárni az eszemen!

Könnyen elaludtam, és az elégedettség öröme még reggeli ébredésemkor is arcom-

ra lehetett írva, mert feleségem, amikor ágyba hozta a feketémet, megkérdezte, minek örülök ennyire. Nem tudtam (talán nem is akartam) neki elmondani, mert csengettek, s ajtót kellett nyitnia, hogy aztán fél perc múlva ijedten egy táviratot hozzon a kávé mellé kísézőnek.

Ilyenkor az ember semmi jóra nem gondol.

Kicsit halogattam is a dolgot, nem akartam azonnal és mindenáron megtudni az üzenetet, de feleségem unszolt, hát feltéptem az önmaga borítékává hajtogatott papírlapot. Ez állt benne:

ENDECASILLABO

Elöntött a düh, káromkodtam valami csúnyát. Párom riadtan nézett hol rám, hol a furcsa idegen szóra.

– Ez micsoda, valami betegség? – kérdezte tétován, látva, hogy magam nem sietek a magyarázattal.

– Az átkozott, még meg is akar alázni! Azt hiszi, nem jövök rá a trükkjére, hát mankót küld, hogy ne örülhessek felfedezésemnek!

Alig vártam, hogy újra a kézirat elé ülhessek. Miközben lázasan kerestem megoldást az adódott újabb problémára, úgy éreztem, Agnosztosz ott áll a hátam mögött, lesi, hogy mire megyek, s ha túl sokáig időzöm valamely részletnél, bizonyára felad egy újabb telegrammát.

Ettől a naptól kezdve nemcsak a feladvánnyal kellett megküzdenem, hanem mintha az idővel is versenyt futottam volna.

Ráadásul újra zsákutcába jutottam: sehogyan nem sikerült rájönnöm, hogy a végleges sorrendűnek tartott hat oldal után minek kellene következnie.

A dekódolás kulcsát tartalmazó versekről a következő napon áttértem hát azokra a lapokra, amelyeknek mindkét oldalán prózaszövegek voltak. El is olvastam valamennyit, és meglehetősen döbbenettel vettem tudomásul: *nincs* alapvető különbség a most már felderíthetetlenül elkeveredett ívek színe és visszája között: együtt olvasva őket szinte bizonyosnak tűnt, a korábban különálló kisprózáknak látszó írások ugyanannak a most már körvonalazódó műnek a további részei, amelynek más fragmentumai a versek túloldalán találhatók. De honnan fogom megtudni, milyen sorrendben olvasandó *az egész*?

(Itt meg kell jegyezni, hogy pusztán „illesztgetéssel” csak igen ritkán lehetett volna felfedni az összetartozásokat. Az oldal végén megszakadó és más oldal tetején folytatódó mondat alig akadt, elválasztott és átvitt szóra pedig egyre sem találtam példát. Az oldalak alján a legtöbbször vége lett egy bekezdésnek, és semmi garancia nem mutatkozott arra nézvést, hogy valamely „gondolatsor” vagy „cselekménylánc” alapján lenne megtalálható a folytatás: Agnosztosz igen sokféle szövegtípust alkalmazott művében, és ezek minden átmenet nélkül következtek egymás után, határvonaluk az oldalak bármely szakaszára eshetett, így előfordulhatott „új oldal” helyzetben is. Alapos okom volt azt is feltételezni, hogy Szerzőm nem lineárisan építette fel művét, hanem szaggatott, mintegy „abbahagyott” szövegekkel operált; ez már csak azért is valószínűnek tűnt, mert írói megjegyzéseket is fűzött saját munkájához, amelyekben hol arról számolt be, hogy regénye kisiklott az eredeti keréknömből, ezért újakezdi, hol „az abbahagyás mint írói módszer” lehetőségeit ecsetelte, másutt meg felvetette „az önmagát olvasó regény” ideáját, mint megvalósítandó eszményt. Ezért aztán a hiteles sorrend csak a rejtett utasítások megfejtése révén volt lehetséges.)

Megszámoltam a versmentes lapokat. Negyven. Hogyan helyezzem el ezeket a másik ötvenhat közé?

Visszatértem a versekhez. Éreztem, hogy csak itt kereshetem a megoldást. Vagy tíz-szer újra elolvastam mindet. Semmi. Aztán a kézírásos lapszéli és lapalji jegyzeteket böngésztem végig újra és újra. Semmi.

Mi kerülhette még el a figyelmemet?

Keresni kezdtem a visszafelé is értelmes szavakat, az alliterációkat, megpróbálkoztam ismét a sorkezdő és sorzáró betűk összeolvasásával. Semmi.

Olyan dühös lettem, hogy hirtelen felindulásomban az egyik oldalt az éppen kezembem lévő piros ceruzával (amellyel korábban a jambikus sorokat bekarikáztam) duplán, nagy X-et írva áthúztam. Ezt persze azonnal meg is bántam, hisz, mint már említettem, a kéziratoldalak amúgy is „ki voltak dekorálva”, és különböző színű tollakkal végzett áthúzások és föléírások „díszítették”. Most még én is tovább csúfítottam.

El akartam tüntetni türelemvesztésem nyomát, és radír után kezdtem kotorászni a fiókomban. Találtam is egy puha gumit; akkurátusan elkezdtem a törlést. Eközben azonban óhatatlanul beavatkoztam a kézirat szövegekébe is, ugyanis piros X-em két szára éppen egy javított szó közelében érintkezett, s miközben saját vonalaimat radíroztam, kitöröltem Agnosztosz grafitceruzás áthúzását és föléírását is. Szerencsére azonban mindezt idejében észrevettem, és „restaurálni” tudtam az eredeti alakot: részben emlékeztem a fölé írt szóra, részben pedig a papíron még látszottak az eredeti ceruzanyomok. A kihúzott szövegrész ez volt: *e bús játszmarvégen* (milyen adys!), a javítás pedig ez: *végjátékban*. Kerestem egy megfelelő írószerszámot, kihúztam, amit kellett, és Agnosztosz kézírását utánözva (ami egyáltalán nem esett nehezemre, ezen picit csodálkoztam is!) odapingáltam a majdnem elveszett szót.

Ha kedves olvasóm némileg átlátta már felfedezéseim logikáját (és Ismeretlen Szerzőm rejtjelezési technikáját), előre sejtethi, mi következik most. Igen, igen!

Kezemben megállt az író, hátamon felállt a szőr, kivert a hideg veriték, és talán meg is szédültem ültömben. Biztos voltam ugyanis abban – erre illesztési próbálkozásaim nyomán emlékeztem –, hogy a prózaoldalak között van egy, amely ezzel a szóval kezdődik: *végjátékban*.

Nagyon óvatosan elővettem egy másik verset, és rövid készülődés után nagy elszántsággal és jókora lendülettel ezt is átíkszeztam. A két vonal kereszteződése – kell-e mondanom? – egy javítás közelébe esett: *Hull a Semmi* – ez volt kihúzva (ez meg milyen József Attilá-s!), *Megsemmisül* – írta fölé a hegyes grafitceruza.

Sorra húztam a piros átlókat a versoldalakra, és szépen gyülekeztek kulcsszavaim. Nem rémültem meg akkor sem, amikor „üres oldalra” akadtam, vagyis olyanra, amelyen az átlók kereszteződési pontja környékén semmilyen javítás nem volt, menet közben ugyanis kiszámoltam, hogy az ötvennyolc versoldal közül csupán negyven tartalmazhat kulcsszót, ennyivel egyenlő ugyanis a még beillesztendő prózalapok száma.

Meglepetésemre azonban nem negyven, hanem negyvenkét kulcsszót kaptam. Kicsit furcsálltam a dolgot, de továbbléptem, s kezdtem a javításként beírt szavaknak megfelelő prózaoldalakat kikeresni. Ezeket egyelőre a hívószót tartalmazó oldalak után soroltam be, de mivel időnként beleolvastam a túlol oldalak szövegébe is, láttam, hogy ez még mindig nem lehet a véleges sorrend.

Közben tettem még egy igen fontos és Agnosztosz intellektuális szellemességét jól jellemző felfedezést, amely egyben azt is bizonyítja, hogy szerzőm ugyan a legravaszabb módon megoldoztat, ám mégsem túljárni akar az eszemen, hanem célja igenis

az, hogy megfejtsem művét. A lapok közepe táján elrejtett kulcsszavakra ugyanis nem csupán „geometriai módszerrel” (átlók kereszteződési pontját kijelölve) találhattam rá, hanem úgy is – és vájt fülű szerkesztőhöz ez lett volna a méltóbb megoldás! –, ha megfigyelem, hogy a rengeteg javítás közül *csupán a kérdések azok, amelyekben egy költőibbnek tűnő kifejezést javított prózaibbra*; az összes többi javítás a kopogóbb, köznapibb szavakat igazította elvontabbra, képszerűbbre. Azaz: a szándékosan *rossz* javításokat kellett volna csak kikeresnem, amelyek mintegy irányukkal (a költőiség felől a prózaiság felé) is elárulhatták volna, hogy a versoldalakból kikacsintva a prózaszövegekre utalnak.

Negyven kulcsszavam közben megtalálta negyven prózalapját. Ez azért már nagy eredmény, hizelegtem magamnak, mert éreztem, újabb nagy lépést tettem a végső megoldás felé, és mert komoly elégtételt jelentett számomra, hogy minderre korábban jöttem rá, mint ahogy egy várható távirat ebben eligazított volna.

Itt maradtam azonban két felhasználatlan kulccsal. Az egyik az áthúzott *lelkek dalnoka* fölött állt: *a szerző*, a másik esetben pedig a *rangja csak módolt, álmodott* kifejezés volt erre javítva: *a címe mű*. Ilyen kezdetű prózaoldalakat azonban nem találtam, már csak azért sem, mert a további negyven szó okán ezek már „elfogytak”.

Mit mondjak, törtem kicsit a fejem, amíg ennek a rejtélynek is rájöttem a nyitjára. Az eredmény túlmutatott minden várakozásomon, hisz e két árván maradt kódhelynek eleinte igazán nem tulajdonítottam túl nagy jelentőséget!

Nos, a megoldás közelébe az vitt, hogy megfigyeltem: a két javítás épp azon a két oldalon szerepelt, amelyek nem egy, hanem két jambikus sort tartalmaztak. És mivel e két árkust jó okom volt már korábban a mű kezdő oldalainak hinni, s mivel az egyik endecasillabopár alapján szerzőmet magamban már jó ideje Agnosztosznak neveztem, felismeréseim elegendők voltak ahhoz, hogy biztos legyek abban:

- rejtélyes társam *a szerző* kifejezéssel valóban „a szerző” nevére utal, azaz maga is – nemcsak a vesszorokban, hanem a kulcsszavak utalásával is – Agnosztoszként kívánja jegyezni írását;

- továbbá: mivel *a címe mű* javítás – egyedülállóként – nem a kihúzott szöveg fölött, hanem alatta helyezkedett el, s mivel a kérdéses oldal a szerző nevét tartalmazó oldalt követte, jó okom volt feltételezni, hogy valójában „a mű címe” értelemben olvasandó, azaz:

- szerzőm írásának címét a „*Talán még várhat agg korok erénye, / ahol már készül élted volt regénye*” sorpárban rejtette el.

Hogy végül is a cím egészen pontosan mi lehet, nem tudhattam. Legvalószínűbbnek az *Élted volt regénye* tűnt, de ezt eléggé sutának találtam. Arra azonban feljogosítva éreztem magam, hogy a munkám révén lassan összeálló művet elkezdjem regénynek nevezni.

Erre a napra felfedezésnek ez elegendő is volt.

A királynő nyakéke

A kézirat rendezettsége ezen a ponton a következő szintet mutatta:

- tudtam a szerző nevét, helyesebben annak a valakinek az *írói (ál)nevét*, aki regényét az én közvetítésemmel kívánta nyilvánosságra hozni;

- tudtam, hogy a műnek van címe, s hogy ezt mely idézetből kell majd véglegesen kiemelnem; ideiglenesen megfelelt az *Élted volt regénye* megoldás;

- volt ötvenhat olyan versoldalam, melyeknek (az endecasillabók pozíciója révén) pontosan ismertem egymáshoz viszonyított sorrendjét, és bizonyosnak tűnt, hogy eme lapoknak csupán a verzőja képezi a regény részét;
- ezt az ötvenhat lapot megelőzte két olyan, amelyek egyik oldala a szerző nevét és a mű címét rejtette, túloldaluk pedig minden bizonnyal a regényszöveg legelejét;
- volt negyven olyan lapom, amelyek sorrendje szintén „beállt”, s amelyek a későbbiekben tisztázandó módon sorolandók be „saját” helyükre;
- a nevezett negyven lapnak nagy valószínűséggel mind színe, mind visszája a regény szövegét tartalmazza, s itt is csupán az olvasás sorrendje maradt kérdéses.

Ennyi.

Sok?, kevés?

Munkának rengeteg, eredménynek csekély.

Benne van többheti szellemi erőfeszitésem, minden energiám, leleményességem – de a mű továbbra is befogadhatatlan, még annyit sem értem el, hogy legalább tíz-egynéhány oldalnyi egybefüggő szövegem legyen.

Most még az első hat, már megtalálni vélt oldalam is „elromlott”, mert a kulcsszövegek révén adódó két prózalap közbeékelődött. Szívesen kiemeltém volna őket, de nem tudtam, hová tegyem. (Mint említettem, a szövegösszefüggések alapján lehetetlen volt a rekonstruálás.)

Jobb híján azt kezdtem vizsgálni, mutat-e valami szabályszerűséget a közbeékelődések gyakorisága. Azaz: a negyven „csak próza” lap milyen rend alapján ékelődik az ötvennyolc „vers-próza” árkus közé. Ám ez az illeszkedés esetlegesnek, rendszeretlennek tűnt.

Zsákutcában voltam, labirintusban inkább, melyből már sem kihátrálni nem tudtam, sem az eredeti célt elérni.

Napok teltek el terméketlen vergődéssel. Eközben minden szöveget újraolvastam, Agnosztosz első levelezőlapjait is, hátha azok igazítanak el. De nem. Ha nagy hirtelen valami új ötletem támadt, s ideig-óráig úgy tűnt, jutok valamire – annál keserűbb volt a felismerés, hogy csak képzeletem játszik velem. Agnosztosz még valami nagy, valami végső enigmát állított elé, amelyet azért nem tudok megfejtetni, mert nem találok magát a rejtvényt.

Már tavasz felé járt, és amióta ezzel az átkozott kézirattal foglalkoztam, elmaradtam munkáimmal, lemondtam számos felkérést, cikkrendelést, meghívást, nem írtam meg pályaművem – pedig nagyon szerettem volna! – a *Holmi* új novellapályázatára, elhanyagoltam levelezésemet, alighanem családomat is.

Naphosszat ültem Agnosztosz oldalai fölött, tizedszer-századszor olvastam újra gyengécske verseit és darabjaiban értelmetlenné hullott regényének lapjait, újra összeraktam és újra szétszedtem az egészet. De meg kellett fejtennem ezt az irodalmi Rubik-kockát, már rég nem a rejtőzködő mű miatt, hanem azért, mert felvettem a kesztyűt, mert elfogadtam egy kihívást, és mert úgy éreztem, nincs más választásom, mint hogy vagy a végére járjak ennek az egésznek, vagy hogy életem további napjait Sziszüphoszként a minduntalan legördülő szikla (a széteső regényszöveg) árnyékában töltsöm, céltalan, de megkerülhetetlen erőfeszítések közepette.

Amikor teljes elkeseredettségemben elhatároztam, adok magamnak pár nap pihenőt, kiverem a fejből minden elvetélt ötletet, lehet, el is utazom valahová, ahová éjszakai látomásként talán nem követnek a jó ideje már fejből ismert mondatok – nos, akkor jött egy újabb távirat.

Ez állt benne:

A KIRÁLYNŐ NYAKÉKE

Nesze neked!

Dühroham kerülgetett, csapkodtam az ajtókat, álló nap szólni sem lehetett hozzám. A gyerekek kerültek, feleségem aggódó pillantását éreztem minduntalan a hátamban.

Este királynővel feküdtem, reggel nyakékkal keltem. Egyetlen épkézláb gondolatom nem volt. Leblokkoltam, begörcsöltem. Ha akkor kezembe teszik a megoldás egyértelmű kulcsát, azt sem vettem volna észre.

Merthogy ez a táviratszöveg kulcsnak eléggé rejtélyes, azt bárki fia beláthatja. Ami persze azt is jelentette, hogy Agnosztosz nem becsüli le képességeimet, s úgy gondolja, ez a „sifre” elegendő ahhoz, hogy az utolsó buktatón átsegítsen. Én meg itt toporgok, egyre hajtogatom ugyanazt a pár szót, mint egy félnótás.

Nem lesz ez így jó, láttam be. Ám újra és újra visszatértem százszor bejárt logikai köreimhez; végigpergettem magamban Dumas *A három testőr*ének megfelelő kötetét, Szerb Antal kísértetiesen hasonló, de mégsem azonos című regényét (*A királyné nyaklánca*), értetlenül meg-megtorpanva a *-nő* és *-né* különbözőségének problematikáján; felidéztem minden egyéb irodalmi emlékemet, amely akár királynőhöz (*-néhez*), akár nyakékhoz kötődött, sorolgattam magamban híres uralkodócsaládok és drágakövek meg nemesfémek nevét, de persze nem jutottam semmire. Aztán hirtelen ötlettel sakktablát vettem elő, hátha a királynőnek is nevezett Vezér lépései nyomán kell haladnom, miközben a kézirat oldalait a tábla kockáinak feleltetem meg: ám ez is zsákutcának bizonyult.

Holott, ezt tudtam, a távirat szövege bizonyosan elégséges információt tartalmaz a továbblépéshez. Épp csak le van cövekelve a lábam, beleragadtam saját logikám ingoványába.

Aztán egy napon, ahogy korábban is történt, egyetlen kis ötlet elegendő volt ahhoz, hogy a megoldás azon teljességében megmutatkozzon előttem.

Gondolatban végigpergettem eddigi megfejtési állomásaimat, s amikor éppen azt az epizódot idéztem fel, miként fedeztem fel a sok rosszul ritmizált sor között az endecasillabókat, akkor szinte mellékesen megállapítottam, hogy ezeket a jambikus sorokat talán egy külön lapra is érdemes lenne kiírni, mégpedig egymás alá.

És ahogy korábban is már többször, ekkor egész fizioológiám „megrendült”: remegni kezdett a kezem, összerándult a gyomrom, előntött a forróság.

Mihelyt helyreálltak normális életfunkcióim, már végeztem is az ekkorra rutinmunkának tűnő feladatot. Ezúttal nem kezdtem önmagam vagy Agnosztosz sértegetésébe („én ökör!”, „ó, az átkozott!”), hanem lázas kíváncsisággal azt figyeltem, vajon valóban szonettek állnak-e össze a jambikus sorokból.

Merthogy, amint a közhelyszámba menő igazság tartja: a szonett a versek *királynője*. És hogy az ötvenhat rosszacska versben egyesével elrejtett ötös vagy hatodfeles jambussorok éppen négy szonettet tesznek ki ($14 \times 4 = 56$), arra bizony illetet volna rájónnón még a távirat előtt. Mint ahogy esetleg arra is: prózaoldal meg azért van éppen negyven, hogy minden szonettre tíz-tíz jusson.

Miközben róttam egymás alá a sorokat, s csak futólag konstatáltam, hogy valóban szabályos quartinák és terzinák állnak össze munkám nyomán, aközben már azon törtem a fejem, vajon a szonettformák miként fognak rámutatni arra, mi legyen a prózaoldalak besorolásának szabálya. Ezzel még lesz egy kis munkám, láttam előre.

Pár perccel később egy jókora külön lapon ott díszelgett egymás alatt négy büszke szonett. Náluk büszkébb csak én voltam: ha hosszú vergődés után is, de csak rátaláltam a talán most már végső rejtély nyitjára.

Egy ideig valóban úgy látszott, innen már pofonegyszerű lesz minden.

Megvizsgáltam, valóban tíz-tíz prózaoldal tartozik-e az egyes szonettekhez. Igen! (Ez a „hozzátartozás” egyébként eléggé áttételes volt. Vissza kellett ugyanis keresnem, hogy az egyes szonettek egyes sorait tartalmazó oldalak közepén, az átlók keresztződési pontja közelében van-e kulcsszó, amely – emlékszünk – egy-egy prózaoldal hívószavának bizonyult.) Nos, akkor talán a tíz-tíz prózaoldalt az egyes szonettek után kell besorolni. Ez igen „primitív” megoldás lett volna, de azért ellenőriztem. Nem, a prózaszövegek rossz helyre ékelődtek, bonyolultabb elosztást kellett hát keresnem.

Megvizsgáltam, hogyan oszlik meg a helyét kereső negyven oldal *versszakok szerint*. A négy soros szakaszokhoz (quartinákhoz) kivétel nélkül két-két, a három sorosakhoz (terzinákhoz) pedig pontosan három-három prózaoldal tartozott.

Elvégeztem hát a besorolást ennek alapján, s igen jó eredményt kaptam. Úgy láttam, alighanem minden lap a maga helyére került! Visszaállt egyszer már rendbe állított első hat oldalam korábbi sorrendje is (a szerző neve, a mű címe, az első szonett első négy sora – a túloldalakon egybefüggő prózával!). De Agnosztosz regényét még mindig nem lehetett elolvasni.

Hiába került ugyanis most már talán végleges helyére minden lap, azt még továbbra sem lehetett tudni, hogy *a mindkét oldalán prózaszöveget tartalmazó negyven beszúrt lapnak melyik az elülső és melyik a hátsó oldala*, s ezek közül melyik olvasandó előbb s melyik utóbb. A „színe és visszája” összefüggés amúgy is csak feltételesen volt megállapítható. Az ötvennyolc verses oldalt én elülsőnek neveztem, holott a voltaképpeni mű a túloldalokon helyezkedett el; éppilyen logikával elülsőnek vettem a prózalapoknak azt az oldalát, amelyek a versekben talált kulcsszavakkal kezdődtek, s túloldalnak azt, ami a verzón volt. Am ha így a most már véglegesnek tűnő sorrendben raktam össze a lapokat, és a versek túlfeléről elkezdtem az olvasást, akkor csupán az első hét oldalt olvashattam folyamatosan: itt aztán már egyet fordítanom kellett. Ez idáig rendben is lett volna, viszont a következő lapot – szövegértelmezésem szerint legalábbis – *előbb meg kellett fordítanom, elolvasnom s aztán visszafordítanom*. Ez a következtelenség sehogy sem illett Agnosztosz félelmetesen pontos és kidolgozott rendszerébe.

Mielőtt azonban az újabb problémát megoldottam volna, előreszaladtam a szövegben, mert nagyon érdekelt, hogy vajon mi a helyzet a következő „kétes helyen”. Úgy találtam, pontosan a fenti lapozási technika érvényesül ott is (a szonettek szerinti második quartina utáni résznél tartottam ekkor), aztán három oldalon át megint az egyértelmű verses oldalak következtek, ám az ezek után betűzött prózalappal már komoly baj volt. Azt kellett látnom, hogy közülük az első után nem annak túlfele következik, hanem a második lap felső szövege, ezután a harmadik lapé, s csak azután következik a három hátoldal. Mindez a „rendszer telenség” egyben azt is jelentette, hogy ettől kezdve nem bízhattam magam a szövegértelmezésemre, és egyáltalán nem lehettem biztos a lapozás helyesnek vélt sorrendjében mindaddig, amíg erre is nem találok a szövegekben valami egyértelmű utalást.

Már-már azt kellett hinnem: újabb vergődés következik, hetek telnek el, amíg jutok valamire, vagy amíg jön egy távirat.

Itt megálltam.

Jó ideje most jutott újra eszembe Agnosztosz legutóbbi távirata. Éreztem, hogy ösztöneim ezúttal jó irányba sodortak, s hogy nem véletlenül merült fel emlékezetemből ez az akkor oly rejtélyes és semmi támpontot nem nyújtó „súgás”. Kis töprengés után rá is jöttem, miért keresgélek, talán most valóban jó helyen. Annak a táviratnak alighanem van még valami üzenete. Ha ugyanis Agnosztosz csak a szonettekre akarta volna felhívni figyelmemet, elegendő lett volna azt írnia: *KIRÁLYNŐ*. Vagyis: bizonyosan jut még valami szerep a *NYAKÉK*-nek is.

Kint tombolt a tavasz, talpig menyasszonyi ruhában álltak az akácok, illatuk beáradt ablakomon – és nekem hirtelen nagyon elegendő lett ebből az egészből. De most már nem dobhattam sutba többhavi munkámat. Ezt a már valóban utolsónak tűnő rugaszkodást meg kellett tennem.

Mély lélegzetet vettem, megdörzsöltem halántékomat, és igyekeztem felpörgetni az agyamat.

Lássuk csak. Ha a szonett királynő, akkor micsoda a nyakék? A nyakék a királynő legféltettebb díszé – de mi díszíti a szonettet? A ritmus meg a rím meg a strófaszerkezet – válaszoltam magamnak. E három közül kettőnek már szerepe volt a rejtjelezésben: a szonett sorok jambikus ritmusa adta az első eligazítást a lapok sorrendjét illetően, a strófaszerkezet pedig meghatározta azt, hogyan tűzzem be a negyven prózalapot az ötvenhat verses közé. Marad tehát a rím... Szó se róla, a szonetteknek igen jellemző a rímszerkezetük, s ha a szokásos betűjeleket egymás mellé illesztjük, szinte „nyakék-szerű” sorozatot kaphatunk.

Le is írtam késlekedés nélkül Agnosztosz első szonettjének rímképletét: *abba-abba-cde-cde*. Néztem a betűket, néztem, és közben szinte láttam magam, ahogy előre-hátra lapozom az oldalakat.

Igen, pillanatok alatt megvolt a megoldás.

A quartináknak képletében nyilván az *a* a lapok felső, a *b* pedig alsó oldalát jelenti, és mivel minden négyes egység után két oldal ékelődött be, az *abba* nem jelent mást, mint a már kipróbált és kissé furcsállt lapozási technikát: színe-fonákja-fonákja-színe. Ez rendben is volna.

Más a helyzet a terzinák esetében. Ott a három betű vélhetőleg a három beékelődő lapot jelenti, a *cde-cde* sorozat pedig azt, hogy előbb a *c*, *d* és *e* lapok fölű, majd ugyan-ezen oldalak alsó felét kell olvasni, s ez a technika ismétlődik a következő terzina után is. Gyorsan előrefutottam a második szonett megfelelő helyére: *ccd eed* – ez bizonyára így értelmezendő: *c* lap oda-vissza, *d* lap oda, *e* lap oda-vissza, *d* lap vissza; majd mindez megismételve a következő terzina három lapjával.

Mindez annyira kristályosan logikusnak tűnt, hogy nem is éreztem nagyobb izgalmat vagy elégtételt, midőn most már birtokába jutottam – vélhetőleg – az összes titoknak.

Lemondtam az aktuális családi kirándulást, telefonon kimentettem magam valami értelmiségitalálkozón való részvétel alól, majd sebtiben „lekottáztam” a regény lapozási algoritmusául szolgáló valamennyi rímképletet – és elkezdtem egybeolvasni Agnosztosz *Élted volt regénye* című művét.

**Ravasz kis glosszárium,
avagy
munka után édes a bosszúság**

Gyors iramban haladtam: szinte betéve tudtam a szöveget, csak rá kellett néznem az oldalak első sorára – és szinte lapozhattam is tovább.

Talán a harmincadik oldalnál jártam (most már duplán számítva a mindkét felükön olvasandó lapokat), amikor erős hiányérzetem támadt.

Valami nem stimmel.

Valami hiátusok ásítognak még itten!

De mi okozza hiányérzetemet?

Nem lehet, hogy Agnosztosz regénye egyszerűen *nem eléggé jó?*

Nem. Éreztem: nem a minőséggel van baj. A regény olyan, amilyen: közepesenl alig jobb teljesítmény, de élvezhető, olvastatja magát. Ami zavart: ez a mű *ahhoz képest* túnt ötletszegénynek, hogy milyen hallatlan munka volt megfejteni. Ha belegondoltam: a sifrírozás sem lehetett könnyebb. Ezek után szinte érthetetlennek túnt: egy nem különösebben érdekesítő regény miért érdemelt ekkora „szellemi befektetést”. Csak a játék miatt?

De akkor miért nem tükröződik ennek a játéknak a szellemessége a regényen?

Folytattam az olvasást, de továbbra is csak felületesen futottam végig a már jól ismert mondatokon, s váltig azt kerestem, mi tehetné dúsabbá, irodalmilag gazdagabbá a szöveget, illetve: ezt a valamit hol lehetne fellelnem, hiszen a rosszacska verseken kívül minden szövegoldal része lett a műgésznek.

Talán már a regény közepe táján jártam, amikor eltévesztettem a lapozási előírást, és véletlenül egy versoldalt fordítottam olvasásra. Bosszúsan kiigazitottam hibámat, s midőn már a „jó” oldalon járatam a szemem, vizuálisan felidéződött bennem a túlloldali vers margójára írt beszúrás, és mintha összefüggést véltem volna felfedezni annak írásképe és az éppen olvasott mondat tartalma között.

Aha! Itt lehet a kutya elása! Azok a lapszéli és lapalji, olykor több-bekezdésnyi megjegyzések valójában nem a „költői szakosztályhoz” tartoznak, hanem a prózaszövegekhez sorolandók.

Igen ám, csak hogyan?

Ezúttal nem untatom olvasóimat azzal, hogy aprólékos részletességgel leírom gyöt-rődéseim újabb szakaszát, a hibás logikájú elképzelések útvesztőit s azt, végül is hogyan és mi módon sikerült megállapítanom (ezúttal szigorú ábécésorrendbe igazított két szószedet segítségével), melyik jegyzet hová tartozik, s milyen módon kell beszúrni a szövegtörzsbe.

A módszer áttételességére, ravasz intellektualizmusára rámutatva egyetlen epizódot említek meg: amikor már a teljes tanácstalanság vett rajtam erőt, s azt hittem, soha nem jövök rá a dolog nyitjára, akkor – ahogy ez korábban már többször is megtörtént – váratlanul megértettem az egyik jegyzet finom utalását, amely Tsúszó Sándor öregkori remekére, az *Utazások innen és túl* című esszékötetre tett célzást. E könyv végén található egy meglehetősen terjedelmes tárgymutató. Ennek szavai közül azokat kellett kiemelnem, amelyek Babits-versek címeiben is megtalálhatók. Az így kapott szőláncot – mint valami DNS-molekula spiráljának egyik felét – kellett összeillesztenem az Agnosztosz-versek glosszáiból kiemelt szószedettel (a spirál másik felével), s a kapott megfeleltetések mutatták a jegyzetszövegek beillesztésének pontos helyét.

Amikor itt tartottam, odakint nyárba fordult az idő. Gyerekeim várták a szünetet, s naponta megkérdezték, az idén hová utazunk nyaralni. Megtartották az Ünnepi Könyvhétet, és lezárult a *Holmi* novellapályázatának beküldési határideje, én pedig Agnosztosz regényének átgépelésével szórakoztam, a glosszák betűzdelése ugyanis a kéziratot most már végképp áttekinthetetlenné tette. A lapozás sorrendjének leírása olyan bonyolult volt, hogy féltem, pár hét kihagyás után már magam sem igazodnék el benne.

Szép komótosan hozzáláttam hát a teljes mű átírásához.

Eközben a következő megállapításokat tettem:

- Korábbi hiányérzeteim megszűntek. Ha az *Élted volt regénye* nem is remekmű, de élvezetes olvasmány, amely méltó arra, hogy közönség elé kerüljön. (A szöveg kódolásának és dekódolásának szellemességét ugyan még mindig többre tartottam, mint magának a műnek az irodalmi kvalitásait, de a glosszák beszúrásával mégis olyan kézirat birtokába jutottam, amelynek értéke arányos volt a vele való foglalatosság során ráfordított energiával.)

- Teljesen bizonyos lehettem abban, hogy ezzel az utolsó szövegigazítással a regény elnyerte végső, adekvát formáját. Erre Tsúszó és Babits alakjának újabb felbukkanása adta a hitelesítő pecsétet, hiszen voltaképp minden velük kezdődött: az „eltévesztett” megszólítással és a felcserélt folyóiratcímmel. Szerzőm rendszeretére jellemzően így a logikus befejezésnek is hozzájuk, munkásságukhoz kellett visszakanyarodnia.

- A tiszta kézirat elkészülte után az anyagot be kell nyújtanom valamelyik kiadónak, hiszen terjedelme eleve könyvalakot feltételez s nem folyóiratközlést.

Miközben az átgépelés mechanikusnak egyáltalán nem nevezhető munkáját végeztem, még egy apróságra lettem figyelmes.

Az összeállt mű kezdett valami többletjelentést felmutatni...

A regény tartalmára utaló megjegyzésektől eddig megkíméltem olvasóimat, hisz szándékaim szerint a teljes művet rövidesen megismerhetik, ám itt annyit el kell árulnom, hogy – eddig legalábbis úgy véltem – a regény egy fiatalember élete bizonyos epizódjainak bemutatása révén próbál élet és halál, szerelem és barátság, művészet és tudomány, életszemlélet és világnézet dolgában valamely üzeneteket közvetíteni. Most azonban érdekes módon – és nemigen tudtam volna megmondani, ezt a következtetést mely szövegrészek vagy összefüggések sugallták számomra – azt kezdtem érezni, hogy a regény valami cselekvési programot, ha tetszik: akciótervet közvetít. Olyan „tennivaló” végrehajtásának szükségességére figyelmeztet, amelynek elmulasztása erkölcsi felelősséget róhat – kire is?

Idegenkedve gondoltam arra a lehetőségre, hogy a szöveg átgépelése után nekem még valami homályosan körvonalazódó morális elvárásnak is eleget kell tennem...

Egyelőre azonban elhessegettem ezeket a képzeteket, és a tisztázásra koncentráltam, igyekezve sehol el nem véteni a magam megállapította lapozási és beszúrási utasításokat. Két hét alatt készen is voltam.

Egy vasárnap délelőtt kellemes érzéssel igazgattam össze a végre egyformán fehér és azonos nagyságú, csak egyik oldalukon „használt” lapokat. Mint precíz munka végzetével általában, most is bizsergető elégedettség áradt szét rajtam.

Igen, ma délután lesz időm játszani veletek, mondtam a gyerekeimnek ebéd közben.

Bár ne tettem volna, nem kellett volna megszegnem ígéretemet.

Pontosan a húsleves és a töltött káposzta közti rövid időközben érkezett a távirat a következő tartalommal.

KÖSZÖNÖM STOP HOLNAP KÜLDÖNC MEGY A KÉZIRATÉRT

Ez már több volt a soknál. Olyan dühös lettem, hogy még üvöltöni vagy csapkodni sem tudtam, csak némán remegett az ajkam, és súlyos kővé rándult össze a gyomrom.

Most, most kell tűzbe vágni az egészset. De hol akad júniusban tűz?

Dúltam-fúltam vagy egy óra hosszat, aztán lehiggadtam.

Istenem, hát túljártak az eszemen. Azért még nincs vége a világnak. Emelt fővel is lehet veszíteni.

Elővettem szép gépeletemet, végigsimítottam az oldalakon. Ezt most oda kell adnom valakinek.

Vajon miféle lehet? Fiatal, öreg, alacsony, magas? Sosem tudom meg, hiszen nem maga jön: küldöncöt szalaszt. A megbízottat persze ki lehetne majd faggatni – de legyőzöttem után méltatlannak találtam minden ilyen gondolatot, így azt is, hogy megtagadjam a kézirat átadását.

Végül is komoly kihívásnak tettem eleget, megoldottam számtalan ravaszabbnál ravaszabb intellektuális feladványt, bebizonyítván, hogy elég magas az IQ-m, épp csak... nem láttam előre, mire megy ki a játék.

Nagyot sóhajtottam; éreztem, a magamra erőltetett nagyvonalúság ellenére nehéz lesz megválnom többhavi munkám eredményétől... No, hát legalább egy másolatot készíték róla.

Fogtam az anyagot, és bekapcsoltam kis Canon fénymásolómat. Tiszta papírt akartam tenni az adagolójába, de megdöbbenéssel vettem észre, hogy a gépeléshez használt csomag papír volt az utolsó; nincs több tartalék.

A fenébe! Ráadásul mindennek vasárnap kell történnie, amikor az üzletek is zárva vannak.

Nem volt más megoldásom: kimarkoltam egy adagnyit azok közül a papírok közül, amelyeket főleg gyermekeim használnak: ezekre egyszer már fénymásoltam valami akkor fontos szöveget, de azóta fölöslegessé váltak. Kidobni sajnáltam őket: minőségük jó, fél oldaluk tiszta... Most is jó szolgálatot tettek, mert hiányukban nem tudtam volna a regényről a magam részére is megmenteni egy példányt.

Gondosan összeigazgattam a lapokat, ügyelve arra, hogy a valamikor rájuk másolt szövegek (versek, novellarészletek, levelek) mind alulra kerüljenek a gépben, s felülre másolhassam az aktuális anyagot.

Elindítottam a masinát, és közel egy órán át járatam. Közben új és új adag féltiszta lapot igazítottam össze s tettem a gép beviteli tartójába. Ennek végeztével határtalan fáradtságot éreztem, másra sem volt már erőm, mint hogy két irattartót megcímezzek, egyikre az *1. példány*, másikra a *Másolat* szót írva.

Még csak kora délután volt, de én, mint aki beteg, levetkőztem, és ágyba bújtam.

A történet vége

Reggel, ahogy általában, arra ébredtem, hogy a feleségem a feketémet kavargatva elindul hálószobánk felé. A csilingelés kellemes érzeteket keltett, s talán percek is eltelték, amíg kudarcom emléke felidéződött...

Szürccsöltük a kávé, s én valami haditervféleségen törtem a fejem.

– Figyelj csak... Én reggeli után ma elmennék a gyerekekkel kicsit kirándulni, de kérlek, te maradj itthon, mert jönni fog valaki egy kéziratért...

- Nem fog.
- Tessék?
- Már jött. Elvitte. Kirándulhatunk együtt.
- Elvitte-e-e?? És honnan tudtad, mit kellett odaadni neki.
- Tudta a küldönc.
- Hogyhogy?
- Azt mondta, hogy az íróasztalodon van két irattartó egymásra téve. A felsőre az van írva: *1. példány*, az alsóra: *Másolat*. Kérte, hogy az alsót hozzam ki neki, a másolatot.
- A másolatot???
- Igen, de miért kiabálsz velem? Rosszat tettem? Azt hittem, megbeszéltétek, olyan pontosan tudott mindent.

Visszadőltem a párnámra, a fal felé fordultam.

Semmit sem értettem...

Azaz, igen: éppen hogy mindent túlságosan is jól értettem...

Annyit még kinyögtem, hogy menjenek nélkülem kirándulni, én nem kérek sem reggelit, sem ebédet, csak hagyjanak békén.

Feleségem tudta, ilyenkor jobb nem vitatkozni velem. Figyelmességéről tanúbizonyságot téve még az ablakokat is befüggönyözte, és éjjeliszekrényemre tett egy pohár vizet, mellé a hasonló állapotaimban szokásos nyugtatót, majd halkán behúzta maga mögött az ajtót.

Még hallottam, amint a gyerekeknek elmagyarázza, az apjuk most megint kimerült egy kicsit, lehet, hogy pár napig egyfolytában aludni fog, de ha néha kijön enni, és furcsa dolgokat fog mondani vagy kérdezni, akkor ne csodálkozzanak.

Normális körülmények között ezen legalább elmosolyodtam volna, de most még el sem húztam a szájamat. Bevettem a gyógyszeremet, és percek alatt feneketlen mély liftaknába zuhantam, álomtalanul.

Pedig ha álmodtam volna, talán megjelenik előttem Agnosztosz alakja, amint versek fölé hajolva igyekszik megfejtetni egy bonyolult feladványt.

Halasi Zoltán

MINDEGY

Mindegy: dermedt, szurokszín lávasziclák
merednek vagy holttá repedt fehéressárga
arc kerek-szögleteséből les a gyerekkori szik rád.
Hogy ráismersz vagy nem, tétlen-tevékeny vulkanizmusára.

Mindegy: ló tapos el, vasalt kerék zúzza
be mellkasod vagy fejjel esel hatemeletnyi
magasból ablakmosás közben az útra,
s szétfreccsenő agyadat úgy kell összeszedgetni.